

jícího režimu a pomocí vnitřních stranických mechanismů a zahraniční sovětské pomoci je také zlikvidovat. Hlavní překážkou na Stalinem proklamované a Gottwaldem převzaté cestě od kapitalismu k socialismu se pak československým straníkům staly především privilegované společenské vrstvy první republiky nesoucí odkaz prezidentů osvoboditele a budovatele. Demokratičtí politikové, vojenští činitelé, církevní hodnostáři, podnikatelé a představitelé inteligence se v nově nastolených podmínkách po únoru 1948 stali v očích komunistů nežádoucími parazity, jejichž osud měl být co nevidět zpečetěn.²

S předválečným stylem života se po únoru 1948 loučila také zlatá mládež, k jejímž představitelkám patřila také studentka Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze Věra Běhalová.³ Dceři dobře situovaného prostějovského městského úředníka Bedřicha Běhala, nebylo vzhledem k vrozené vadě⁴ umožněno sdílet tradiční zábavy prostějovské omladiny, jakými byly např. společenský tanec nebo sokolská cvičení. Věra Běhalová se proto upnula ke knihám a svůj život zasvětila vzdělání. Věčná studentka, jak se jí v rodném Prostějově mezi spolužačkami a kamarádkami přezdívalo, vychodila s přehledem obecnou školu a na počátku června 1941 složila maturitu na elitním Dívčím reálném gymnáziu v Prostějově.⁵

Žačka akademického malíře a pozdějšího docenta katedry výtvarné výchovy olomoucké univerzity Jaroslava Pacáka⁶ si přála po maturitě studovat dějiny umění. Svůj dívčí sen však musela Věra Běhalová vzhledem k uzavření vysokých škol po listopadových událostech roku 1939 odložit až na léto roku 1945, kdy se zapsala na Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy ke studiu hudební vědy a dějin výtvarného umění.⁷

² K únoru 1948 blíže např. KOCIÁN, Jiří – DEVÁTÁ, Markéta (ed.) 1948: únor 1948 v Československu: nástup komunistické totality a proměny společnosti. Praha 2011; KAPLAN, Karel. Pět kapitol o únoru. Praha 1997; KAPLAN, Karel. Československo v letech 1945-1948. 2. část, Praha 1991 ad.

³ Historička umění Věra Běhalová se narodila 31. července 1922 v moravském Prostějově, zemřela 6. ledna 2010 v rakouském hlavním městě Vídni. In: Kolektiv autorů. Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha 2016, sv. 1, s. 81-82.

⁴ Věra Běhalová trpěla luxací neboli oboustranným vykloubením nohou.

⁵ Státní okresní archiv Prostějov, fond Dívčí reálné gymnázium Prostějov 1919-1949, inv. č. 81 – Hlavní protokol o zkouškách dospělosti 1940-1941, třída VIIIa.

⁶ Na prostějovském Dívčím reálném gymnáziu vyučoval Jaroslav Pacák Věru Běhalovou a její spolužačky matematiku a fyziku. Svě hodiny však věnoval především přednáškám z dějin umění a svěřenou látku z matematiky a fyziky dívkám vysvětlil až během přestávek. Zaznamenáno na základě vzpomínek Věřiny spolužačky Leopoldiny Rodanové roz. Peřinové (1922-2004), osobní archiv autora.

⁷ Bezprostředně po složení zkoušky z dospělosti se Věra Běhalová odstěhovala k příbuzným do Prahy, kde se přihlásila do kurzu pro sekretářky s důrazem na studium cizích jazyků. Kurz vzhledem k totálnímu nasazení u Českomoravské společnosti labské v Praze nedokončila (Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů, Praha 2016, sv. 1 na s. 81 u Věry Běhalové uvádí před rokem 1945 studium na Švehlově jazykové škole a učitelské zkoušky z francouzštiny a italštiny). Od roku 1943 pracovala v pražské stavitelské firmě inženýra Mrhy (Slovník historiků umění, viz. výše, zmiňuje Věru Běhalovou po roce 1945 jako pracovníci švýcarského Červeného kříže v Praze a před rokem 1948 půlroční studium na Università per gli stranieri v italské Perugii).

Pozorná posluchačka přednášek Antonína Matějčka, Jana Květa, Jaroslava Pešiny, Jaromíra Pečírky, Václava Mencla a dalších vědeckých kapacit, se na univerzitě setkala také s všeobecně uznávanou autoritou, profesorkou Růženu Vackovou.⁸

Historička umění, divadelní kritička a profesorka klasické archeologie se jako bytostná demokratka a věřící katolička nedokázala díky svým předchozím zkušenostem s nacistickou totalitou vyrovnat se strukturálními a kvalitativními proměnami české společnosti po únorovém převratu⁹ a společně s kněžími Otou Mádr, Josefem Zvěřinou a dalšími duchovními praktiky si v prostředí nastupujícího politického ateismu uvědomovala bezpodmínečnou nutnost oživení křesťanské tradice v československé poválečné společnosti. Jako prostředek k dosažení kýženého cíle zvolila profesorka Vacková se svými přáteli z církevních

Archiv bezpečnostních složek (dále ABS), spis V691 MV Bárta a spol., Osobní spis státně-bezpečnostního vyšetřování proti Věře Běhalové, vlastní životopis jako příloha výsledku ze dne 24. 7. 1952.

⁸ Růžena Vacková (23. 4. 1901-14. 12. 1982) se po gymnaziálních studiích ve Vyškově a Brně zapsala na filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde v roce 1925 složila rigorózní zkoušku a získala titul doktorky filozofie, v roce 1930 se habilitovala v oboru klasické archeologie. Během okupace se zapojila do protinacistického odboje. V únoru 1945 byla zatčena, převezena do pankrácké věznice a odsouzena k trestu smrti, který nakonec nebyl vykonán. V roce 1947 byla jmenovaná mimořádnou profesorkou. V poválečných podmínkách se tvrdě postavila proti komunismu, zastávala se vylučovaných studentů, a jako jediná z profesorského sboru se v únoru 1948 účastnila studentského pochodu na Hrad. Odvetou za tyto akce byla v zimním semestru 1950/1951 zbavena možnosti přednášet. V únoru 1952 byla Státní bezpečností zatknuta a ve vykonstruovaném procesu s velezrádnou skupinou Oto Mádr a spol. odsouzena k odnětí svobody v délce 22 let. Ve věznicích si odpýkala 15 let, propuštěna byla jako jedna z posledních v roce 1967. Ve vězení přednášela a podnítila mnohé mladší vězenkyně k dalšímu studiu, vysloužila si přezdívku doctissima Růženka. Zapojila se do činnosti Spolku politických vězňů K231 a stala se jednou z prvních signatářek Charty 77. BLÁHOVÁ, Anna – BLAŽEK, Lukáš – BOŠTÍK, Martin – STARÁ Tereza. Jménem republiky. Osm případů zvěle komunistické justice. Praha 2005, s. 122–124; životní příběh Růženy Vackové je zaznamenán také v českém překladu knihy polského autora Mariusze Surosze Ach, ty Češky (SUROSZ, Mariusz. Ach, ty Češky! Praha 2017) a nově také v románové podobě (ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Trestankyně: Příběh Růženy Vackové. Praha 2016). Přestože životopisné heslo Věra Běhalová ve Slovníku historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů na s. 81 uvádí, že byla Věra Běhalová na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v letech 1945–1949 studentkou archeologie u profesorky Vackové (Kolektiv autorů, Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů, Praha 2016, sv. 1, s. 81–82, autorem hesla je Lubomír Slavíček), z podrobného studia katalogů posluchačů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy ve zmiňovaných letech vyplývá, že tomu tak ve skutečnosti nebylo (Archiv Univerzity Karlovy, Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Katalogy posluchačů FF UK, letní semestr 1945–zimní semestr 1948–1949, inv. č. 234, 242, 252, 262, 270, 278, 286 a 295.).

⁹ V dotazníku z počátku února 1952 Růžena Vacková uvedla: „Jsem věřící katoličkou a jsem přesvědčena, že nejhlubší kořeny světové krise tkví v odklonu od křesťanského řádu života. S mnohými kněžími, řeholníky, řeholnicemi a pracovníky katolickými přijímali jsme zprvu kladně jak lidově demokratické zřízení, tak společenskou revoluci i příklon k SSSR. Od konfinace biskupů, založení Katolické akce proti Katolické akci vatikánské bylo však zřejmé, že s katolickou církví je pronásledován křesťanský řád vůbec. A tu bylo nutné, aby uvědomělý katolík hájil s katolickou církví základ života vůbec.“ Národní archiv (dále NA), fond Správa Sboru nápravné výchovy: Osobní spis Vacková Růžena, dotazník ze dne 7. 2. 1952.

kruhů intenzivní výchovu katolické mládeže ve vysokoškolských kroužcích¹⁰ Katolické akce.¹¹

Netrvalo dlouho a do jednoho z těchto kroužků, pořádaného v soukromí bytu profesorky Vackové, byla pozvaná také Věra Běhalová. O jeho existenci a svém působení v něm vypověděla později vedena perem vyšetřovatele a přesně v duchu, který jí přítomní podsouvali a který od ní v duchu dobové propagandy chtěli slyšet následující: „Důvod, proč jsem se zapojila do protistátní činnosti, byl ten, že jsem se stýkala s osobami reakčně zaměřenými proti dnešnímu zřízení, od nichž jsem přejímala názory na lidově-demokratické zřízení v republice. Toto moje nazírání datovalo se již částečně před únorem 1948, kdy jsem byla ve styku s profesorkou Vackovou, a proto jsem byla jako Vacková z vysoké školy vyloučena. Vacková po únorových událostech z vlastní iniciativy vytvořila ilegální kroužek katolické mládeže a pořádala ilegální schůzky ve svém bytě. Těchto schůzek jsem se zúčastnila někdy i já. Na těchto schůzkách v debatě, které bylo vedeno na téma náboženské, Vacková přítomné utvrzovala v odporu k dnešnímu zřízení, Sovětskému svazu a lidovým demokraciím. Vacková se však neomezila jen na tuto činnost, ale jak jsem se později sama přesvědčila, prováděla i špionáž, do které mě také zapojila.“¹²

Přestože se Věra Běhalová ve snaze zmírnit případné následky svého jednání podřídila při výslechu přání vyšetřujících je v dobových souvislostech více než zřejmé, že se nejednalo o kroužky založené výhradně na „společné modlitbě v přátelském kruhu, sebevzdělávání, udržování vědomé živé víry a službě lásky k bližnímu“,¹³ nýbrž že se tyto kroužky díky občanským postojům a protirežimnímu zaměření jejich organizátorů stávaly také diskusními fóry o soudobé politické krizi a o východiscích z ní.

¹⁰ Tradice církevních kroužků se do českých zemí dostala po druhé světové válce a byla inspirovaná činností chorvatského jezuity Tomislava Kolakoviče, působícího od podzimu 1943 na Slovensku. Kolakovičovi se na Slovensku podařilo během druhé světové války vybudovat po vzoru belgicko-francouzského hnutí Jeunesse ouvrière chrétienne (JOC – Dělnická křesťanská mládež) a Jeunesse étudiante chrétienne (JEC – Studentská křesťanská mládež) rozsáhlou síť kroužků Katolické akce. Podstatou tohoto laického hnutí nazývaného podle svého západního vzoru jocismus (čti žosismus) byla intenzivní výchova osobnosti člověka k citlivému vnímání světa kolem sebe a činnostem vedoucím ke zlepšení společnosti, v níž žijeme. Ve vedení každého kroužku stál průkopník vzdělávající šesti až desetičlennou skupinu svých následovníků tak, aby se každý z nich mohl stát průkopníkem nově vzniklého kroužku. Aktivními členy kroužků, nazývaných v českých zemích souhrnným názvem Rodina, patřili zejména vysokoškoláci, intelektuálové různých profesí a členové církví, zejména pak kněží a řeholníci. K nejznámějším osobnostem pražské Rodiny patřili duchovní Alexander Heidler, Josef Zvěřina a Oto Mádr, a profesorka Růžena Vacková, orientující se především na vysokoškolské studenty. VAŠKO, Václav. Procesy s Katolickou akcí. In Kolektiv autorů. Církevní procesy padesátých let. Praha 2002, s. 39–41.

¹¹ Katolická akce byla sdružením katolických kněží a laiků, které v Československu soustředilo velkou část veřejných aktivit katolických laiků. Jednalo se o standardní součást celosvětové Katolické akce. V červnu 1949 byla násilně rozpuštěna a její majetek byl předán organizaci stejného jména založené na popud komunistické strany a za účasti tzv. vlasteneckých kněží. Představitelé skutečné katolické akce byli vystaveni těžkým perzekucím ze strany státu. VAŠKO, Václav. Dům na skále (1): Církev zkoušená: 1945 – začátek 1950. Kostelní Vydří 2004, s. 132–159.

¹² ABS, spis V691 MV Bárta a spol., Osobní spis státně-bezpečnostního vyšetřování proti Věře Běhalové, protokol z výslechu Věry Běhalové ze dne 24. 7. 1952.

¹³ VAŠKO, ref. 10, s. 40–41.

Věra Běhalová se s Růženou Vackovou stýkala před, během i po únorové krizi 1948. Zvláště nebezpečné se však pro nadějnou studentku ukázaly být schůzky s uznávanou profesorkou v době čistek na vysokých školách, prováděných akčními výbory bezprostředně po únorových událostech. První vlnu represí, při kterých muselo vysoké školy opustit na čtyři a půl tisíce studentů, Věra Běhalová ještě bez úhony přestála, při studentských prověrkách na počátku roku 1949 však již neobstála a jako neprověřené reakční studentce jí bylo, mimo jiné i díky kontaktům s profesorkou Vackovou, stejně jako dalším více než deseti tisícům studentů, rozhodnutím prověřkové komise studium ukončeno.

Po nuceném odchodu z vysoké školy využila Věra Běhalová kontaktu své privátní učitelky francouzštiny madame Heringové a v únoru 1949 přijala místo vychovatelky u dětí francouzského vicekonzula Leleuxe na francouzském velvyslanectví v Praze.¹⁴

Nástup Věry Běhalové na francouzské velvyslanectví se časově shoduje s dobou, kdy se výrazně přiostrila politika českých komunistů vůči katolické církvi a jejím představitelům. Jmenováním Miroslava Housky do funkce konzistorního zmocněnce pražského arcibiskupství v červnu 1949 a ustanovení státní Katolické akce s tzv. pokrokovými kněžími v jejím čele v témže měsíci začaly přímé zásahy státu do vnitřních záležitostí katolické církve. Napětí mezi komunistickým režimem a církví pak nabralo na intenzitě ve druhé polovině roku 1949, kdy museli kněží přísahat věrnost republice a podle nového církevního zákona se také stali jejími zaměstnanci. Napětí nesmiřitelných soupeřů pak vyvrcholilo v samotném závěru roku 1949, kdy byla vydána kniha s názvem Spiknutí proti republice, ve které byla církev s jasným kompromitačním cílem vyličena jako stoupenkyně kapitalismu, fašismu, nacismu a imperialismu.¹⁵

Profesorka Vacková se svými příznivkyněmi a přáteli z církevních kruhů sledovala na přelomu března a dubna 1950 se znepokojením, pohrdáním a vzdorem proces s představiteli řeholních řádů a jejich internaci v želivském klášteře o měsíc později. Vacková, které bylo od zimního semestru 1950/51 znemožněno přednášet a byla závislá na finanční pomoci generální představitelky řádu boromejek Žofie Langrové, udržovala přátelské kontakty také s Marií Jadrnou, zaměstnankyní České katolické charity v litoměřické diecézi, která ji z pozice ošetřovatelky biskupa Štěpána Trochty předávala důležité informace z nejvyšších církevních kruhů a biskupova okolí.

Ve snaze dostat tyto pro církev existenčně důležité zprávy ven z republiky, hledala profesorka Vacková poté, co společně s knězem Zvěřinou odmítli spolupráci s uprchlým duchovním a Zvěřinovým žákem Svatoplukem Schütznerem, protože nesouhlasili s tím, aby se kněz zaobíral špionážní činností, jiné možnosti. Jednu z nabízených variant a spolehlivou cestu, jak se s problémem se ctí vyrovnat, představovala pro Vackovou, jak se ostatně brzy ukázalo, Věra Běhalová a informační kanál směřující přes francouzskou ambasádu.

¹⁴ Na francouzském velvyslanectví pracovala Běhalová do srpna 1951, místo vychovatelky později vyměnila za práci telefonistky.

¹⁵ NOVOTNÝ, Vojtěch. *Odvaha být církví. Josef Zvěřina v letech 1913–1967*. Praha 2013, s. 207–209 a 212.

Neudržiteľnosť československej štátnej politiky vŕči katolíckej cirkvi a jejím predstaviteľúm vyprovokovala v Růženě Vackové neodvratnou potrebu informovat zahraničí o bezvýchodné situaci katolíckej cirkve v Čechách. Na jaře roku 1951 proto kontaktovala svou někdejší známou Věru Běhalovou, jejichž přátelských kontaktů s vicekonzulem Leleuxem a dalšími pracovníky francouzského velvyslanectví hodlala pro svůj účel využít. Hluboce věřící katolička Věra Běhalová volání své někdejší profesorky vyslyšela, promluvila s vicekonzulem, a ten jí přislíbil pomoc při zprostředkování styku se zahraničím a při odesílání problematické korespondence diplomatickou cestou ven z republiky. Prověření informačního kanálu proběhlo přes Marii Veselou, přítelkyni Běhalové žijící v emigraci, která své kamarádce sehnala adresu na hlasatele Svobodné Evropy v Mnichově doktora Heidlera. Do nezálepeného dopisu profesorky Vackové s popisem církevně politické situace v Čechách a mučednického života řeholníků připsala Běhalová podle pokynů Vackové poznámku, aby doktor Heidler neposílal do republiky další agenty, protože je to ve stávající situaci nebezpečné. Heidlerova odpověď i zpráva od matky Veselé, kterou Běhalová rovněž přes vicekonzula kontaktovala, prokázala spolehlivou funkčnost informačního kanálu.

Do konce roku 1951 odešlo přes Běhalovou a vicekonzula Leleuxe do zahraniční deset až dvanáct dopisů. Vedle dopisů profesorky Vackové s informacemi o mírovém sjezdu duchovenstva a o kritických názorech známých katolíků na tento sjezd a církevní problematiku v Československu, odešel touto cestou do zahraničí také dopis představené kláštera boromejek v Praze Žofie Langrové, dopisy biskupa Štěpána Trochty, pátera Oty Mádra a dalších. Úlohu Věry Běhalové v celém procesu dokumentuje vzpomínka kněze Josefa Zvěřiny, který se s utajenou spojkou setkal několikrát v bytě profesorky Vackové: „Růžena Vacková mi v prosinci 1951 nabídla možnost doručení dopisů pro dr. Heidlera, který byl tehdy hlasatelem Svobodné Evropy, a pro dr. Olšra, který bydlel v Římě. Dr. Heidlera jsem znal jako spolužáka... odeslal jsem dva dopisy prostřednictvím prof. Růženy Vackové oběma výše uvedeným kněžím. Jejich obsahem byla církevně politická situace, jak jsem ji z osobního hlediska tehdy viděl a zažil. Domnívám se, že obsah dopisu nebyl porušením štátního tajemství. Jsem si vědom toho, že jsem použitím nabídnuté cesty, pokud by využívala diplomatické cesty francouzského vyslanectví v Praze, mohl vzbudit podezření u štátních orgánů. Já jsem však nevěděl přesně, že mé dopisy budou zaslány přes francouzské vyslanectví. S Růženou Vackovou jsme v přátelském vztahu, ale ona mi prohlásila, že mi neřekne, kdo bude doručovat dopisy, protože, jak podotkla, „kdyby se to vyzradilo, na mne jako na ženu tak nepůjdou, jako na muže a kněze.“ Napsal jsem pouze dva dopisy, jeden pro dr. Heidlera a druhý pro dr. Olšra.“¹⁶

Kontakt se zahraničím a veřejně i tajně proklamovaná obrana cirkve před štátní mocí představovala na prahu padesátých let značné riziko pro všechny zúčastněné. Období sledování, zatýkání a politických procesů totiž neskončilo exemplárními příklady ze samého počátku 50. let, ale pokračovalo i v letech následujících. Hlavním cílem komunistické moci a jejích čelných představitelů byla

¹⁶ NA, fond Generální prokuratura Praha, spis T 707/52, nezpracováno, výpověď Josefa Zvěřiny ze dne 14. 6. 1965.

diskreditace církve v očích veřejnosti a omezení jejího vlivu. Prostředkem k dosažení tohoto cíle bylo dokázat spojení katolické církve s imperialistickou cizinou a usvědčit ji ze špionáže a vyzvědačství ve prospěch Vatikánu. Československé veřejnosti byly proto denně předkládány zprávy o rozsáhlé špionážní síti světských organizací,¹⁷ o armádě kněží a mnichů podřízených papeži, o kazatelkách plných jedu a zneužívání náboženství k reakcionářským politickým cílům.

V souvislosti s vykonstruovaným procesem s olomouckým pomocným biskupem Stanislavem Zelou,¹⁸ Antonínem Mandlem¹⁹ a dalšími duchovními z přelomu listopadu a prosince 1950 se do hledáčku Státní bezpečnosti dostali také Oto Mádr, Růžena Vacková, Žofie Langrová a další osoby podezřelé z protistátní podvratnické činnosti a kontakty se zahraničím. Na základě informací, sesbíraných během roku 1951, byla Státní bezpečností uměle vytvořena desetičlenná skupina, do jejíhož čela byl postaven římskokatolický kněz Oto Mádr.²⁰ Představitelům skupiny, zatčených postupně v období od června 1951 do února 1952, bylo kladeno za vinu, že podle plánu Antonína Mandla organizovali ilegální kroužky mládeže, jejichž pomocí prováděli špionáž ve prospěch Vatikánu. Profesorka Vacková, se kterou přicházela Věra Běhalová od zahájení svého vysokoškolského studia permanentně do styku, byla v červnu 1952 odsouzena pro trestné činy velezrady a vyzvědačství k 22 letům těžkého žaláře, konfiskaci veškerého majetku a k odnětí občanských práv na dobu deseti let. Podle obžaloby „vychovala svedené mladé lidi v nenávisti k lidově demokratickému zřízení a v oddanosti Vatikánu. Této činnosti také zneužívala k tomu, že jejich prostřednictvím vybuchovala cestu, kterou přes cizí zastupitelské úřady byly odesílány špionážní zprávy do zahraničí.“²¹

¹⁷ Míneňna je Katolická akce a kroužek Rodina.

¹⁸ Stanislav Zela (1893-1969), katolický kněz a pomocný biskup olomoucký, zvolený v roce 1947 správcem olomoucké arcidiecéze, tj. kapitulním vikářem, a v říjnu 1948 generálním vikářem olomoucké arcidiecéze. V prosinci 1950 byl ve vykonstruovaném procesu Zela a spol. odsouzen za zločiny velezrady, vyzvědačství, podvodu a veřejného násilí zlomyslným konáním za okolností zvláště nebezpečných k 25 letům těžkého žaláře, peněžitému trestu 100 000 korun, konfiskaci veškerého majetku a odnětí občanských práv po dobu deseti let. In <http://www.ustrcr.cz/cs/zela-a-spol>.

¹⁹ Antonín Mandl (1917-1972), katolický duchovní pověřený arcibiskupem Josefem Beranem v březnu 1948 vedením Katolické akce v pražské diecézi. Během svého působení ve Francii na počátku roku 1948 se podrobně seznámil s křesťanským dělnickým hnutím JOC (Jeunesse Ouvrière Chrétienne), jehož metody se snažil aplikovat v činnosti Katolické akce. V červnu 1949 byl zatčen a po osmnáctiměsíční vazbě byl ve vykonstruovaném procesu Zela a spol., nazývaného též proces s pomocníky biskupů, odsouzen v závěru roku 1950 za velezradu a vyzvědačství k 25 letům těžkého žaláře, peněžitému trestu 20 000 korun, konfiskaci majetku a odnětí občanských práv na deset let. In <https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/mandl-antonin-27-3-1917/>.

²⁰ Oto Mádr (1917-2011), římskokatolický kněz a jeden z čelných organizátorů kroužků Katolické akce, inspirovaných belgicko-francouzským hnutím dělnické křesťanské mládeže JOC a hnutím studentské křesťanské mládeže JEC. Ve vykonstruovaném procesu Mádr a spol. obviněn z rozvratné protistátní činnosti, kterou organizoval pomocí kroužků. Vzhledem k označení za agenta-rezidenta by v červnu 1952 odsouzen pro trestné činy velezrady a vyzvědačství k doživotnímu žaláři, konfiskaci veškerého majetku a odnětí občanských práv navždy. In <http://www.ustrcr.cz/cs/madr-oto-15-2-1917>

²¹ In BLÁHOVÁ - BLAŽEK - BOŠTÍK - STARÁ, ref. 8, s. 132.

Odkrytím cesty pro odesílání informací do zahraničí přes francouzské a italské velvyslanectví do Vatikánu a do Mnichova, ale zejména výpověď profesorky Vackové krátce po jejím zatčení v únoru 1952, dostala do nezáviděníhodné situace také Věru Běhalovou. Vyšetřující pracovník Státní bezpečnosti poručík Kropáček totiž došel po prozkoumání protokolů Růženy Vackové k závěru, že se Věra Běhalová kontaktem s Vackovou zapojila do protistátní činnosti, spočívající v jejím případě v odesílání špionážních zpráv církevně-politického charakteru do ciziny. Na základě zjištěného a pro důvodné podezření, že by Běhalová mohla v případě, že by zůstala na svobodě uprchnout, navrhl poručík Kropáček 13. února 1952 zatčení Běhalové, provedení domovní prohlídky v jejím bytě na Antonínské ulici 424/8 v Praze VII. a po zatčení doporučil její dodání do věznice Ministerstva národní bezpečnosti v Praze-Ruzyni. Poručík rovněž požadoval, aby bylo proti keramičce Věře Běhalové²² v zájmu objasnění její zločinné činnosti zahájeno vyšetřování.²³

Schválení Kropáčkovu návrhu velitelem sektoru se ukázalo být pouhou formalitou. Na jeho základě byla Věra Běhalová následujícího dne, ve čtvrtek 14. února 1952, po nezbytné domovní prohlídce, při které jí byly odňaty osobní doklady (občanský a pracovní průkaz), klíče, korespondence (22 dopisů, 26 pohlednic), poznámky různé druhu (7 zápisníků a útržky dokumentů), fotografie a růženec v podobě ozubeného kola s křížem, zajištěna a převezena na velitelství Státní bezpečnosti v Praze-Ruzyni. Do vazby nastoupila Věra Běhalová v osmnáct hodin třicet minut večer.²⁴

Po vstupním informačním výsledku shledali příslušníci Státní bezpečnosti zajištění Věry Běhalové i skutkovou podstatu věci, tedy zprostředkování odesílání

²² Práci na francouzském velvyslanectví ukončila Věra Běhalová na konci srpna 1951, od 1. 1. 1952 nastoupila na místo kreslířky v Keramoprojektu (zaměstnání Věry Běhalové od září do prosince 1951 se nepodařilo doložit).

²³ ABS, spis V691 MV Bárta a spol., Osobní spis státně-bezpečnostního vyšetřování proti Věře Běhalové, návrh na zatčení ze dne 13.2.1952.

²⁴ O vězeňských praktikách obecně: KÝR, Aleš. Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955. Opava 2002. Vzpomínky na život obviněného v ruzyňské věznici z doby, kdy se tam nacházela i Věra Běhalová, popsal např. v knize rozhovorů s Marií Rút Křížkovou katolický kněz Josef Zvěřina, souzený ve stejném procesu jako Věra Běhalová. „V Ruzyni mě čekala běžná procedura, svléct se donaha, osprchovat, vyfasoval jsem spodky, košili a bačkory. A dostal jsem číslo s upozorněním, že nikomu nesmím říct své jméno. Nařídili mi zavázat oči, přivedli mě tuším někde do druhého poschodí nebo kam, do velké světlé místnosti ve staré budově. Zařízení bylo jednoduché, stůl a dvě sedadla, při zdi slavník, vodovod s umyvadlem a pod ním takzvaný francouzský záchod. Podlaha byla dřevěná... V Ruzyni panoval režim přesně podle sovětského vzoru, na chodbách mrtvolné ticho, strážci se pohybovali téměř neslyšně a každé dvě minuty se dívali kukátkem, co vyšetřovanec dělá. Nesmělo se spát ani zavřít oči, to se ozvalo hned: „Nespěte!“, a když to bylo víckrát, tak přišel trest.“ KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení: Rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha 1995, s. 52–53. Ve svých pamětech s názvem V zápasech za boží věc se o situaci v ruzyňské věznici zmínil také katolický duchovní Oto Mádr, postavený do čela procesu, ve kterém byla souzena i profesorka Věry Běhalové Růžena Vacková. Dozvídáme se z nich, že režim v ruzyňské věznici byl ostrý. Vyšetřovaný byl v prostorné cele sám. Cela byla permanentně osvětlená prudkým světlem. I v největší zimě musel mít zadržovaný ruce na příkrývcu. Neustálý křik a příkazy znemožňovaly spánek. Během dne bylo nařídáno neustále chodit. Neuposlechnutí rozkazu znamenalo přeložení do temnice. Nebyly povoleny návštěvy ani balíky z domova, stejně jako čtení a psaní. MÁDR, Oto. V zápasech za Boží věc. Praha 2007, s. 27–28.

špionážních zpráv do zahraničí, jako odůvodněné. Neprodleně proto požádali Státní prokuraturu o schválení tříměsíční vazby pro zadrženou, čemuž Státní prokuratura bez námitek vyhověla.²⁵

Důvodné podezření Věry Běhalové z trestného činu, na jehož základě jí hrozilo propadnutí veškerého majetku, a také z důvodu, že by tento majetek do doby odsouzení mohla zpronevěřit, se stalo 25. března 1952 příčinou rozhodnutí státního prokurátora o zajištění majetku obviněné a o jeho uložení na finančním referátu místně příslušného Obvodního národního výboru.²⁶

K objasňujícímu výslechu byla zadržena Věra Běhalová, vedená nyní pod číslem 19490, přizvána až po více než pětíměsíčním čekání ve vyšetřovací vazbě. Ve výpovědním protokolu popsala své seznámení s profesorkou Vackovou a účel jejich společných setkání. Potvrdila, že se na přání Vackové uvolila zprostředkovat odesílání korespondence do zahraničí a na předložených fotografiích identifikovala pracovníky francouzského velvyslanectví. V závěru vyšetřovacího protokolu s ohledem na případné sankce kajícně poznamenala: „Chtěla bych však dodat, že dnes vidím, že moje náboženské cítění bylo zneužito pro Vatikán k protistátní činnosti.“²⁷

Na základě zjištěných údajů a zadrženého apoštolského listu papeže Pia XII. vybízejícího k zachování křesťanských hodnot a utvrzujícího kněží i věřící ve víře a boji proti zlu, které postihlo české země,²⁸ byla Věra Běhalová z rozhodnutí vyšetřovatelů dne 22. srpna 1952 usvědčena z trestného činu špionáže a o pět dnů později ve středu 27. srpna 1952 eskortovaná do věznice Státního soudu Prahy XIV. na Pankráci.

Převoz Věry Běhalové do pankrácké věznice na konci srpna 1952 probíhal v závěrečné fázi přípravy procesu,²⁹ který měl do historie vstoupit jako jeden z největších proticírkevních procesů vůbec.

²⁵ Navržená tříměsíční vazba (do 14. května 1952) byla v případě Věry Běhalové ještě dvakrát, nejprve z důvodu zjištění nových závažných skutečností, které při vyšetřování jmenovaná nevedla, a později vzhledem k velkému rozsahu případu, prodloužena, nejprve na dobu dvou měsíců do 14. července 1952 a později o další měsíc do 17. srpna 1952 (původní plánované datum 14. října 1952 bylo přeškrtnuto).

²⁶ ABS, spis V691 MV Bárta a spol., Osobní spis státně-bezpečnostního vyšetřování proti Věře Běhalové, usnesení státního prokurátora ze dne 25. 3. 1952.

²⁷ ABS, spis V691 MV Bárta a spol., Osobní spis státně-bezpečnostního vyšetřování proti Věře Běhalové, protokol o výpovědi obviněné ze dne 24. 7. 1952.

²⁸ Apoštolský list papeže Pia XII. z 27.10.1951 se obrací k těm, „kdož žijí v hořkých a skličujících poměrech pro obzvláště pevnou víru a horoucí lásku k Božskému Spasiteli a k Církvi jím založené“ a klade jim na důrazně na paměť: „... lidé vám mohou odejmout svobodu, mohou vás mučit, veřejně vyhlásit za nehodné, uvrhnouti vás do žaláře nebo i mohou na vás spáchat vraždu; nemohou však vyrvati z vašich duší katolickou víru ani poskvrniti vaše svědomí“. Současně papež žádá, že „vší silou je třeba se snažit, aby mládež dorůstala zdravá a v mravech neporušená a aby byla horlivě vzdělávána v těch křesťanských zásadách, které jediné ji mohou ochránit neřestí a vyburcovat k následování ctnosti.“ ABS, spis V691 MV Bárta a spol., Osobní spis státně-bezpečnostního vyšetřování proti Věře Běhalové, český překlad apoštolského listu papeže Pia XII., nedatováno.

²⁹ Politické procesy měly zvláštní organizaci a byly vedeny od úvah při jejich realizaci na ÚV KSČ, přes vyšetřovací orgány StB, kterým přináležel úkol usvědčení, přípravu obžaloby a soud až po samotný výkon trestu. Vedle prokurátora, jehož úkolem bylo přesvědčit o spravedlivém

Krajské velitelství Státní bezpečnosti v Praze se ve snaze „vyrobit“ další ze série monstrprocesů k zastrašení církve a veřejnosti rozhodlo již 18. srpna 1952 sloučit vyšetřování třinácti osob zadržovaných mezi dubnem 1951 a červnem 1952. Jako důvod svého jednání uvedl podporučík Václav Šmidberger, že všichni jmenovaní, tedy Josef Bárta, Josef Zvěřina, Jiří Holub, Miroslav Tomek, Františka Rybenská, Jiřina Krejčíková, Anna Gubová, Božena Kratochvílová, Marie Jadrná, Elena Pellerová, Věra Běhalová, Marie Vašková a Josef Kerhart, mají společného jmenovatele, a to trestnou činnost sdružování proti státu a špionáž.³⁰

Spojení jednotlivých členů účelově vytvořené skupiny však bylo více než volné. Rozhodně se nejednalo o vnitřně provázanou skupinu a organizovanou konspirační síť, jak se ji snažila Státní bezpečnost soudu a veřejnosti představit.³¹ Josef Bárta, po kterém byla skupina nazvána a který byl také postaven do jejího čela, později uvedl, že složení skupiny zřežirovaly bez ohledu na reálné vazby obviněných orgány Státní bezpečnosti v Ruzyni. Z původně čtyř obžalovaných, se kterými měl Bárta v říjnu 1951 předstoupit před soud, tak byla nakonec do října 1952 sestavena skupina jednatřiceti osob, jejíž členové se z velké většiny vůbec neznali.³²

Sestavení třináctičlenné skupiny a definování zločinné činnosti jednotlivých jejích článků včetně Věry Běhalové se pro Krajské velitelství Státní bezpečnosti v Praze stalo ve čtvrtek 21. srpna 1952 důvodem k podání trestního oznámení na pražskou Státní prokuraturu. Společný předmět trestné činnosti všech zadržovaných představovalo sdružování proti státu, vyzvědačství a zneužití náboženské funkce.³³

Státní bezpečnost se v souladu s názory představitelů komunistické strany a v duchu připravovaného procesu snažila ve zdůvodnění svého podnětu včlenit trestnou činnost zadržovaných do širšího kontextu mezinárodní politiky. Podle

rozsudku nejen obviněného, ale i přítomné, připravovala procesy od 2. února 1950 na základě pokynů ÚV KSČ pracovní skupina na ministerstvu spravedlnosti, tzv. koordinační komise (K), v níž byli zastoupeni funkcionáři ministerstev spravedlnosti a národní bezpečnosti, Státní prokuratury a Státního úřadu pro věci církevní. Svou roli v přípravě procesů hrálo i oddělení církve s referátem 50 – římskokatolická církev, které se zformovalo v rámci 2. sektoru Státní bezpečnosti, oddělení IV. na Státní prokuratuře a samostatný senát pro církevní procesy při Státním soudu. RÁZEK, Adolf. Scénář církevních procesů. In Kolektiv autorů: Církevní procesy padesátých let. Praha 2002, s.85–87.

³⁰ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), rozhodnutí o sloučení spisů státně-bezpečnostního vyšetřování ze dne 18. 8. 1952.

³¹ Josef Bárta spolupracoval při vedení kroužků mládeže s Otou Mádrem. Zvěřinu, Jadrnou, Krejčíkovou a Běhalovou spojovaly dopisy biskupa Trochty a jejich odesílání spolu s dalšími zprávami pomocí profesorky Vackové přes francouzské velvyslanectví. Tomka a Krejčíkovou spojovalo odesílání Mádrových zpráv přes italské velvyslanectví. Zvěřina, Holub, Tomek, Rybenská a Kratochvílová se sešli s agentem Schütznerem. Holub se s ním setkal v bytě u Vaškové, která jej propůjčovala ke schůzkám katolické mládeže pod vedením Mádra a Holuba; těm se také pokusila pomoci v útěku za hranice. K útěku Holuba se chtěly připojit i Rybenská, Kratochvílová a Gubová. Jadrná se s pomocí Kerharta snažila zajistit útěk pro biskupa Trochtu, později se přes Kerharta snažila utéci sama. Pellerová byla k ostatním připojena jen proto, že pomáhala při předávání zpráv mezi Mádrem a Juklem. NOVOTNÝ, ref. 15, s. 252–253.

³² NA, fond Státní soud Praha 6 Ts I 84/52, nezpracováno, žádost Josefa Bárty o revizi rozsudku ze dne 11. 6. 1965.

³³ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), trestní oznámení ze dne 21. 8. 1952.

vyšetřovatelů se členové skupiny pod rouškou náboženské výchovy v ilegálních kroužcích katolické mládeže, vybudovaných nižšími duchovními a zainteresovanými laiky, propůjčili k široce koncipované a důmyslně propracované špionážní činnosti ve prospěch Vatikánu s cílem svrhnout lidově demokratické zřízení a nahradit je tuhou klerofašistickou diktaturou. Po odhalení a exemplárním potrestání hlavního organizátora této činnosti Antonína Mandla však nedošlo k likvidaci Mandlem vybudované sítě a jeho nástupci, Oto Mádr, Růžena Vacková, Josef Zvěřina, Josef Bárta a Jiří Holub, nadále katolické kroužky organizovali a „získávali pak celou řadu mladých lidí jak z řad studentů, tak i dělníků, a využívali jejich náboženského cítění k provádění špionážní činnosti. Špionážní zprávy, které jednak sami a jednak za pomoci těchto mladých svedených lidí získávali, odesílali do Vatikánu nejrůznějšími cestami. Především to byly cesty prostřednictvím cizích západních zastupitelských úřadů v ČSR a to přes Italské a Francouzské velvyslanectví v Praze. Z Vatikánu pak přijímali pokyny ke své zločinecké činnosti a štvavé papežské listy, které rozšiřovali mezi členy svých ilegálních kroužků.“³⁴

Věre Běhalové bylo kladeno za vinu, že se vzhledem k přísné náboženské výchově, které se jí v rodině dostalo, nechala Vackovou zmanipulovat k zasílání špionážních zpráv do Vatikánu a že k tomu účelu neváhala využít svých důvěrných kontaktů s pracovníky francouzského velvyslanectví, konzula Leleuxe a úředníka Ormiera, a diplomatické pošty. Současně však vyšetřovatelé jako polehčující okolnost uznali, že „Běhalová, která je tělesně vadná sama, od sebe by se bývala do protistátní činnosti nezapojila, kdyby nebyla ve styku s Vackovou, která z pokynů Mádra jí k této činnosti vedla.“³⁵ Na Běhalovou proto vyšetřovatelé navrhovali pohlížet jako na osobu svedenou.

O měsíc později, v pondělí 29. září 1952, podal zástupce státního prokurátora doktor Antonín Mykiska na skupinu Josef Bárta a spol. žalobu ke Státnímu soudu v Praze. Oproti původním třinácti obviněným se však v průběhu září 1952 skupina lidí, jejichž trestná činnost spolu podle zástupce Státní prokuratury souvisela a navazovala na sebe, rozrostla sloučením čtyř nezávislých skupin na celkový počet jedenatřiceti osob. K pražské skupině Josef Bárta a spol. (Josef Bárta, Josef Zvěřina, Jiří Holub, Miroslav Tomek, Františka Rybenská, Jiřina Krejčíková, Anna Gubová, Božena Kratochvílová, Marie Jadrná, Elena Pellerová, Věra Běhalová, Marie Vašková a Josef Kerhart) byly přičleněny tři skupiny brněnské: Bohumil Němčanský a spol. (Bohumil Němčanský, Jaroslav Říhák, Václav Lacina, Jan Valášek, František Kulhánek a Jiří Kotulán), Josef Soukup a spol. (Josef Soukup, Josef Šoltés, Olga Stavělová ml., Olga Stavělová st., Marie Cyprisová, Oldřich Holáň, Vladimír Karásek a Jana Velíková) a Josef Ondok a spol. (Josef Ondok, Josefa Zemanová a Terezie Procházková), a k nim na návrh doktora Mykisky v závěru i případ Josefa Tutteho.³⁶ Přestože si byla Státní prokuratura vědoma nesourodosti trestných činů obviněných³⁷ a upozorňovala na fakt, že souvislosti

³⁴ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), trestní oznámení ze dne 21. 8. 1952.

³⁵ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), trestní oznámení ze dne 21.8.1952.

³⁶ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), žaloba ze dne 29.9.1952.

³⁷ Zbylé tři skupiny se pohybovaly a působily na jižní Moravě a zabývali se výchovou mladých katolíků v kroužcích mládeže, šířily pastýřské listy a další tiskoviny a zprávy, obstarávali falešné doklady, organizovali a pomáhali lidem při útěku do ciziny a informovali zahraničí o církev-

vyplynou teprve při společném projednávání případu v hlavním líčení, iniciovala v rámci přípravy monstrprocesu sama z vlastního popudu³⁸ sloučení vytypovaných čtyř skupin a jejich projednávání v jednom případě.³⁹

Zástupce státního prokurátora doktor Mykiska shrnul v žalobě napojení obviněných na Vatikán a poukázal na velezrádnou činnost vysokých církevních hodnostářů, kteří se pomocí oddaných nižších kleriků neštíteli masového „štvání z kazatelen pomocí pastýřských listů a nakonec i pohrůžkami exkomunikace poštvat věřící proti vládě, vyprovokovat náboženské bouře a pak za pomoci vojenského útoku amerických imperialistů naše země zotročit.“⁴⁰ Věry Běhalové se týkal zejména žalobcův poukaz na práci církevních hodnostářů a vytypovaných laiků s katolickou mládeží v kroužcích přesunutých postupně po únoru 1948 do ilegality. Toto „ilegální a rozvratné jocistické hnutí, které soustřeďuje pod vedením zvláště vyškolených agentů-kněží, Vatikánu oddané laiky, a to právě jednotlivě svedené mladé lidi, ze kterých jsou pak tvořeny ilegální skupiny, a to odděleně, jednak mezi mládeží studentskou, jednak dělnickou, a tyto skupinky pak jsou vychovávány v nenávisti k lidově demokratickému zřízení a jednotliví jejich členové získáváni jako agenti-spojky pro Vatikánem provozovanou špionáž.“⁴¹

Věra Běhalová prošla podle slov obžaloby „maloměšťáckou výchovou a zejména vlivem již potrestané Růženy Vackové se stala členkou ilegálního kroužku. V roce 1949 pak podle pokynů Vackové dělala spojku mezi Vackovou a francouzským velvyslanectvím a předala pak na to velvyslanectví řadu špionážních zpráv církevně politického obsahu, které obdržela od Vackové.“⁴² Svou trestnou činnost Věra Běhalová pod tíhou svědecké výpovědi Růženy Vackové v plném rozsahu doznala,⁴³ čímž se podle žalobce dopustila trestných činů velezrady a vyzvědačství.

Příprava vlastního procesu byla dokončena v polovině října 1952. Za předsedu tribunálu byl vybrán soudce Státního soudu Jaroslav Novák, známý svou účastí na procesech s pomocníky biskupů, skupinou Mádr a spol. nebo Slánský a spol., sekundovat mu měli přísedící profesní soudci Vladimír Siegl a Jan Chvojka, doplnění soudci z lidu Františkem Douškem a Annou Součkovou. Státní prokuraturu zastupoval Karel Čížek specializující se na církevní procesy.⁴⁴

ních a jiných záležitostech v Československu. Josef Tutte předával zprávy Vackové. NOVOTNÝ, ref. 15, s. 259.

³⁸ Za běžných okolností rozhodoval o sloučení výhradně Politický sekretariát ÚV KSČ.

³⁹ NOVOTNÝ, ref. 15, s. 255.

⁴⁰ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), žaloba ze dne 29. 9. 1952.

⁴¹ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), žaloba ze dne 29. 9. 1952.

⁴² Tamtéž.

⁴³ Svědecká výpověď Růženy Vackové posloužila vyšetřovatelům jako přímý důkaz proti Běhalové, o jejíž činnosti však již byli s ohledem na soustavné sledování vyslanectví západních států předem informováni.

⁴⁴ Karel Čížek (1913–1991), soudní prokurátor, známý svým podílem na komunistických procesech vedených v 50. letech 20. století proti katolické církvi. Státní prokuraturu zastupoval v proticírkevních procesech Zela a spol. (1950), Machalka a spol. (1950), Valena a spol. (1951), Mádr a spol. (1952) a Bárta a spol. (1952). U soudu vynikal právním amatérismem a vulgaritou. In: Václav VAŠKO, Dům na skále (2): Církev bojující:1950–květen 1960. Kostelní Vydří 2007; Vác-

Doktor Novák nařídil hlavní líčení na 28.-31. října 1952. Vzhledem k tomu, že se míra společenské nebezpečnosti při soudu se „čtyřmi skupinami osob vedených vysokou církevní hierarchií, které utvořily protistátní rozvratnické kroužky, jež využívaly k protistátní rozvratnické a špionážní činnosti“ ukázala být značně vysoká, „neboť obvinění kněží jakožto snaživí přísluhovači Vatikánu a jeho politiky zakládali tzv. Katolické kroužky mládeže, kdež pod rouškou náboženské činnosti působili na mladé lidi ve směru protistátním a využívali mládeže k sbírání špionážních zpráv všeho druhu pro Vatikán“, rozhodl předseda soudu, že se hlavní líčení bude konat i s ohledem na vysoce postaveného církevního hodnostáře⁴⁵ s vyloučením veřejnosti.⁴⁶ Předporada zúčastněných byla předsedou soudu stanovena hodinu před zahájením hlavního líčení, tedy na 8. hodinu ranní 28. října 1952.⁴⁷

Na počátku října 1952 doručila matka Věry Běhalové Terezie Státnímu soudu zmocnění JUDr. Josefa Cívína z advokátní poradny v Ječné ulici na Praze II. o zastupování své dcery.⁴⁸

V pondělí 20. října 1952 byla Věra Běhalová předvedena před soudce Nováka, který ji seznámil s obžalobou a termínem hlavního líčení. Před podepsáním předloženého dokumentu obžalovaná poznamenala, že protokol sepsaný na Státní bezpečnosti je v pořádku až na drobný detail, že dopisy nepředávala již v roce 1949, jak je v něm uvedeno, ale až od roku 1951.⁴⁹

Soudní tribunál v případě Josef Bárta a spol. zahájil svou činnost v úterý 28. října 1952. Po nezbytných procedurách spojených s ověřením totožnosti obžalovaných a svědků, předstoupil před přítomné státní prokurátor Karel Čížek, aby ve své plamenné řeči představil auditoriu „třetí špionážní garnituru Vatikánu na našem území.“⁵⁰ Ústy prokurátora Čížka se charakterově různorodá a spekulativním způsobem vytvořená skupina obžalovaných změnila v hustě propletenou organizovanou špionážní síť usilující s pomocí Vatikánu o svržení stávajícího lidově demokratického zřízení v Československu, a to i přesto, že hlava skupiny kněz Josef Bárta „ve Vatikánu nikdy nebyl, s nikým za hranicemi styk neměl, o žádné špionážní činnosti nevěděl, a tedy logicky ani ze špionáže obžalován

lav VAŠKO, Dům na skále (3): Církev vězněná:1950–1960. Kostelní Vydří 2008, s. 77, 81, 84, 93, 98–99, 110.

⁴⁵ Mínen je biskup Štěpán Trochta (1905–1974).

⁴⁶ O vlastním průběhu procesu nebyl informován ani tisk. Stránky celostátních deníků o procesu zarytě mlčely a raději informovaly o 7. výročí dne znárodnění, vlasteneckém soutěžení ostravských havířů a dalších akcích.

⁴⁷ NA, f. Státní soud Praha (Bárta a spol.)6 Ts I 84/52, nezpracováno, nařízení hlavního líčení ze dne 18.10.1952.

⁴⁸ JUDr. Cívín zastupoval v případě Bárta a spol. kromě Věry Běhalové ještě čtyři mandanty, jednu dívku na základě plné moci (Annu Gubovou) a dvě dívky a jednoho muže ex offio (Olgu Stavělovou ml., Marii Ciprysovou a Oldřicha Holáně) NA, f. Státní soud Praha (Bárta a spol.) 6 Ts I 84/52, nezpracováno, zvolení obhájce ze dne 4.10.1952 a předložení plné moci ze dne 10. 10. 1952.

⁴⁹ NA, f. Státní soud Praha (Bárta a spol.)6 Ts I 84/52, nezpracováno, výslech obviněného ze dne 20. 10. 1952.

⁵⁰ NA, f. Státní soud Praha 6 Ts I 84/52, nezpracováno, žádost Josefa Bárty o revizi rozsudku ze dne 11. 6. 1965.

nebyl. V rozporu s pravdou byl charakter skupiny nadnesený a v očích senátu tím byla velká většina obžalovaných neobjektivně kvalifikována.⁵¹

„Teprve při poukazech pana prokurátora na evidentní důsledky naší náboženské činnosti mezi mládeží jsem pochopil smysl naší narežírované skupiny: kvantita pomohla vytvořit kvalitu; čistě náboženská činnost byla bez jakéhokoli reálného podkladu propojena se špionáží, pokusy o únos apod... zřejmě soudit několik chlapců a děvčat, kteří při občasném setkání v zájmové partě hovořili o náboženství a povzbuzovali se ke zbožnému životu, neumožnilo by panu prokurátorovi charakterizovat skupinu ani žádat pro její vedoucí tresty kolem 20 let.“⁵²

Po úvodní řeči prokurátora Čížka předstupovali před soudní tribunál odděleně jednotliví obžalovaní. Předseda soudu je vyzval, aby se k žalobě podrobně vyjádřili, souvisle vylíčili skutečnosti, které jsou předmětem žaloby, uvedli okolnosti, které zeslabují nebo vyvracejí podezření vůči nim, mluvili pravdu a upozornil je na polehčující okolnost doznání.⁵³

Pozornosti žádného z obžalovaných neuteklo, že „vedle pana prokurátora několik dní seděl dokonce vedoucí vyšetřující referent z Ruzyně a radil mu, dokonce přes něho poslal několik lístečků panu předsedovi soudu. Jeho přítomnost v této souvislosti nelze vyložit jinak než tím, že i u soudu potřeboval psychicky tlačit na obžalované a ucpávat trhliny, které se občas objevovaly v jednotlivosti skupiny.“⁵⁴

Věra Běhalová měla společně s ostatními možnost během čekání na chodbě slyšet argumentačně bohaté obhajoby Josefa Bárty, Josefa Zvěřiny a dalších, kteří se snažili vyvrátit Čížkem předkládaná nepodložená a smyšlená fakta.

Běhalová se před tribunál dostala až třetí den procesu, ve čtvrtek 30. října 1952 v osm hodin třicet minut ráno. Při samotném slyšení pod tlakem okolností a v očekávání nižšího trestu uvedla, že „žalobě rozuměla a cítí se vinna“.⁵⁵ Při popisu své „velezrádné, vyzvědačské a špionážní“ činnosti v katolických kroužcích a na francouzském velvyslanectví zřejmě na radu svého obhájce vypověděla: „Nebyla jsem si vědoma, že se jedná o ilegální kroužky. Považovala jsem tyto kroužky za přátelské schůzky. Vackovou jsem znala ze svého vysokoškolského studia. Asi na jaře 1951 jsem k ní začala chodit, chodila jsem k ní asi do konce roku. Na podzim 1951 jsem byla požádána Vackovou o předání dopisu pro Heidlera do Mnichova. Dopis nemohl jít poštou pro svůj obsah. Do dopisu jsem Heidlerovi připsala, aby sem neposílal další lidi, že je to nebezpečné. Dopisy šly přes francouzské vyslanectví. Celkem jsem odeslala touto cestou asi deset dopisů, byly to dopisy pro Heidlera a Olšera. Od Vackové jsem věděla, kdo ti dva jsou. Koncem roku 1951 přestalo odesílání dopisů.“ K dotazu obhajoby, poznamenala, „Neměla

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Tamtéž.

⁵³ NA, f. Státní soud Praha, spis 6 Ts I 84/56, nezpracováno, protokol o hlavním líčení z 28. 10.-1. 11. 1952.

⁵⁴ NA, f. Státní soud Praha, spis 6 Ts I 84/56, nezpracováno, Žádost Josefa Bárty o revizi rozsudku ze dne 11. 6. 1965.

⁵⁵ O pravosti tohoto výroku lze pochybovat, neboť podle svědectví pamětníků např. Josefa Zvěřiny, se zápisy v protokolu z hlavního líčení zcela neshodovaly s pronesenými výroky. Konkrétně Josef Zvěřina později zaklínací formulí „žalobě jsem rozuměl a cítím se vinen“ vyvracel s tím, že se neshoduje s pravdou. NOVOTNÝ, ref. 15, s. 261.

jsem osobní zájem na doručování dopisů. Vše jsem dělala kvůli Vackové, které jsem si vážila.“⁵⁶

Ve čtvrtek 31. října byli před soud v osobách Oty Mádra, Růženy Vackové, Vladimíra Jukla, Marie Vintrové a Bohumily Langrové předvedeni k objasňujícím výpovědím také svědci. Jejich výpovědi však nepřinesly nic nového, pouze se v nich opakovaly starší, již dříve vyslovené, věci.⁵⁷

Téměř na samý závěr procesu předstoupil před soudní tribunál znalec, který přednesl svůj posudek ze státně bezpečnostního oboru. „Odborníkovo“ jméno zůstalo obžalovaným utajeno a do soudního spisu bylo založeno v pečlivě zalepené obálce.⁵⁸ Ve více než třináctistránkovém úvodu autor osvětloval „historickou i současnou úlohu Vatikánu“, založenou na hromadění hmotného majetku církve a její snahu po ovládnutí světa. Při obsírném líčení výčtu příkladů tohoto mamonářství od středověku do současnosti zmínil znalec také propojení katolické církve s reakčními kruhy v období první republiky a okupace u nás a na Slovensku a nastínil její nepřátelský postoj vůči lidově demokratickému zřízení. „Vatikán, který se vměšoval do vnitřních věcí Československa, se stal iniciátorem politických kázání kněží proti lidově demokratickému zřízení. Naléhavě nutil církev, aby pracovala pro zájmy imperialistických mocností a zrádců, kteří ze země utekli.“ Vatikán také slovy znalce podporoval vznik špionážní sítě na území Československa a vysílal na ně vyškolené agenty. Kónspirační úlohy v Československu se pak ujaly vytvořené kroužky „Rodina, Pastorační kroužky a tzv. kroužky Nové pracující mládeže. V těchto kroužcích byli shromážděni mladí lidé nábožensky založeni, taktickým způsobem měli si navenek prohlubovati své náboženské vědomosti, avšak ve skutečnosti šlo o to, aby jim byly vštěpovány zásady oddanosti Vatikánu a nenávist proti lidově demokratickému zřízení. V podstatě se měli odrodit zcela svému národu a dělnické třídě a měli zastávat zájmy cizí, které se jim měly státi bližšími než zájmy vlastního národa. Tyto kroužky měly však ještě jiný účel, který sledovalo jejich zakládání církevními činiteli, agenty-špiony Kolakovičem, Schütznerem, Mádrém, Bártou, Zvěřinou a Holubem a dalšími. Členové těchto kroužků byli postupně zapojeni do opatrování různých zpráv, které bylo nutno zasílati do Vatikánu. Jednalo se o zprávy špionážního charakteru. Tento charakter však nemohli prováděti a plniti ihned všichni členové kroužku, nýbrž pouze ti, o kterých bylo známo, že jsou Vatikánu zcela oddáni a kteří poskytují záruku, že jejich činnost nebude vyzrazena. Je třeba konstatovati, že takováto činnost obviněnými vyvíjena byla a že různé zprávy nábožensko-politického charakteru, které tvořily státní tajemství,

⁵⁶ NA, f. Státní soud Praha, spis 6 Ts I 84/56, nezpracováno, protokol o hlavním líčení z 28. 10.-1. 11. 1952, výpověď Věry Běhalové ze dne 30.10.1952.

⁵⁷ Růžena Vacková ve svědecké výpovědi z 28.10.1952 i při svém vystoupení před soudem potvrdila, že zná Věru Běhalovou a že ji přiměla k doručování zpráv na francouzské velvyslanectví. ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), svědecká výpověď Růženy Vackové ze dne 28. 10. 1952 a NA, f. Státní soud Praha, spis 6 Ts I 84/56, nezpracováno, protokol o hlavním líčení z 28. 10.-1. 11. 1952, svědecká výpověď Růženy Vackové ze dne 31. 10. 1952.

⁵⁸ Obálka se znalcovým jménem se v soudním spisu nedochovala, srovnávací expertízou podpisového vzoru s relevantními dokumenty však bylo prokázáno, že se jednalo o důstojníka StB Karla Sirotku. NOVOTNÝ, ref. 15, s. 262.

byly konspirativním způsobem odesílány do zahraničí. K odesílání zpráv bylo používáno i cizích zastupitelských úřadů v Praze, a to zejména italského a francouzského vyslanectví... Na schůzích kroužků měly být probírány různé otázky z prostředí členů kroužků jako např. druh zaměstnání, pracoviště, vedoucí, politická příslušnost zaměstnanců, jejich počet, pracovní poměry, pracovní doba, stav strojů, výroba... poměry v okolí bydliště jednotlivých členů kroužku, jako politické rozvrstvení obyvatelstva, jména bydlících osob... Z programu těchto kroužků je nejlépe zřejmé, že se jednalo o konspirativní provádění špionážní činnosti pod rouškou řešení nábožensko-sociálních problémů. Z činnosti těchto kroužků je jasné, že se jedná o organisované provádění špionážní činnosti, nemluvě o samozřejmé činnosti velezrádné, která v tomto směru tkví právě v organisovaném získávání osob, zejména ve věku od 15 do 25 roků, které pod rouškou náboženské výchovy mají tuto činnost provádět. Členům těchto kroužků je vštěpováno idealistické teologické učení jako protiváha učení dialektického a historického materialismu, na jehož základě buduje československý pracující lid nový, socialistický řád. V rámci výchovy v kroužcích jest takto mládež vychovávána v duchu oddanosti Vatikánu a nepřátelství k lidově demokratickému zřízení. Jest zřejmé, že takto vychovávaná mládež by velmi neblaze působila při budování socialismu, že by se stala brzdou a rozvratným živlem, pátou kolonou v budování i v obraně vlasti. Rozvratnou činností i špionážní činností těchto kroužků, tedy i obviněných, byly způsobeny lidově demokratickému zřízení značné škody“⁵⁹

Záměrem posudku bylo vylicít Vatikán jako kapitalistickou, se západními imperialisty spojenou mocnost, která se stavěla nepřátelsky vůči Československu a lidově demokratickému zřízení a za účelem jeho zničení proto prováděla vysoce organizovanou špionážní činnost. Obžalovaní byli představeni jako přísluhovači Vatikánu a jeho politiky a jako takoví si také za svou podvratnou činnost zasloužili spravedlivý trest.

Při čtení závěrečných řečí žádal prokurátor Čížek odsouzení obviněných dle písemné obžaloby, naopak obhájci žádali pro své mandanty snížené tresty. Zastávali se zejména mladých dívek, které vykreslovali jako osoby svedené. Byly to však právě dívky a lze se domnívat, že mezi nimi byla i Věra Běhalová, které vehementně tvrdily, že svedeny nebyly, ba právě naopak naléhaly na své kněze, aby byli s ohledem na své povolání apoštolsky horliví.⁶⁰

Následně se soudní tribunál odebral k závěrečné poradě, na které byly dle poradního protokolu předem připravené tresty jednohlasně přijaty.⁶¹

Vzhledem k časové tísni, způsobené zdlouhavými výslechy svědků (mohl to však být také záměr, snažící se vyhlášení rozsudku nasměrovat na církevní svátek Všech svatých), bylo líčení 31. října 1952 ve 21.45 přerušeno. Čtení rozsudku bylo odloženo na 1. listopadu 1952 na půl desátou dopoledne. Podle písemného rozsudku byla naprostá většina členů velezrádné skupiny Bárta a spol. odsouzena za trestné činy velezrady a vyzvědačství. Trestného činu velezrady se měli

⁵⁹ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), znalecký posudek z oboru státně-bezpečnostního a politického zpravodajství ze dne 31. 10. 1952.

⁶⁰ VAŠKO, ref. 10, s. 49.

⁶¹ NA, f. Státní soud Praha, spis 6 Ts I 84/52, nezpracováno, Poradní protokol ze dne 1. 11. 1952

odsouzení (27 osob včetně Běhalové) podle rozsudku dopustit „jednak tím, že se stali členy či organizátory různých ilegálních kroužků, jejichž účelem bylo zneužívat náboženského cítění prostých lidí, tyto štvát k odporu proti vládě a lidově demokratickému státnímu zřízení, a vyhledávat mezi nimi vhodné osoby pro rozvratné cíle Vatikánu, tím, že rozšiřovali masově rozvratnou protistátní literaturu ať již vydávanou vysokou církevní hierarchií, nebo později vedením kroužku, tím, že plánovali, připravovali a zprostředkovávali útoky reakčním kněžím i jiným osobám do zahraničí, aby tím tito mohli ve službách Vatikánu nebo západních imperialistů dále rozvracet lidově demokratické státní zřízení v Československu, spolčili se jednak navzájem, jednak s osobami jinými a to postupně k pokusu o zničení nebo rozvracení lidově demokratického státního zřízení a společenského řádu republiky, které jsou zaručeny ústavou.“⁶² Vyzvědačství se měli odsouzení (14 osob včetně Věry Běhalové) dopustit „jednak tím, že někteří z nich zprostředkovávali úkryt vatikánskému agentu Svatopluku Schütznerovi, tomu to slibovali podávání špionážních zpráv a případně zprostředkovali ilegální útěk do zahraničí, ..., spolčili se postupně jednak navzájem, jednak s jinými osobami, pokud se týče, vešli ve styk s agentem Svatoplukem Schütznerem k vyzvídání státního tajemství v úmyslu vyzradit je cizí moci.“⁶³

Věra Běhalová spáchala podle § 78 odst. 1c, 2a trestního zákona č.86/1950 Sb. trest čin velezrady jako ten, kdo se pokusil „zničit nebo rozvrátit lidově demokratické státní zřízení nebo společenský řád republiky, které jsou zaručeny ústavou, a s někým se k tomu spolčil“, a vyzvědačství podle § 86 odst.1, 2a trestního zákona jako ten, „kdo vyzvídá státní tajemství v úmyslu je vyzradit cizí moci, nebo kdo státní tajemství úmyslně cizí státní moci vyzradí a s někým se k tomu spolčil“ se zřetelem na §22 odst. 1 trestního zákona⁶⁴ a na § 12 a 18 trestního zákona⁶⁵ a za použití § 30 trestního zákona⁶⁶ k trestu odnětí svobody v délce trvání sedmi let. Podle §47 trestního zákona rovněž k propadnutí celého jmění.⁶⁷

Při stanovení výše trestu Věry Běhalové přihlédl soud k faktu, že se ke svým činům plně doznala a upřímně jich litovala. Soudní tribunál proto v jejím případě použil mimořádného práva zmírňovacího a pouze s ohledem na přitěžující konkurenci trestných činů ji odsoudil na sedm let odnětí svobody. Uložený trest se jevil soudu jako úměrný její vině i možnosti nápravy.⁶⁸

Všichni obvinění až na Oldřicha Holáně a Olgu Stavělovou ml. se vzdali odvolání, trest přijali a ihned jej nastoupili. Líčení skončilo 1. listopadu 1952 v 11. hodin dopoledne.⁶⁹

⁶² ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), rozsudek ze dne 1. 11. 1952.

⁶³ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), rozsudek ze dne 1. 11. 1952.

⁶⁴ U úhrnného trestu při více trestních činech, u nichž jsou horní hranice trestních sazeb stejné, platilo, že se horní hranice zvyšuje o čtvrtinu.

⁶⁵ Trestná činnost se posuzovala podle zákona platného v době, kdy byl čin spáchán za systematizovaného stanovení hlavních trestů.

⁶⁶ Soud mohl snížit trest odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby, jen odůvodňují-li to poměry pachatele nebo závažnost polehčujících okolností.

⁶⁷ http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_01.htm

⁶⁸ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), rozsudek ze dne 1. 11. 1952 (celkově byly skupině přiděleny tresty ve výši 330 let a 8 měsíců).

⁶⁹ NA, f. Státní soud Praha, spis 6 Ts I 84/56, nezpracováno, protokol o hlavním líčení z 28. 10.-1. 11. 1952.

Tři dny po vynesení rozsudku nabylo rozhodnutí Státního soudu ve čtvrtek 4. listopadu 1952 právní moci. Věra Běhalová se tak po odpykání 263 dnů vyšetřovací vazby, které se jí započítaly do celkové výše trestu, stala z rozhodnutí komunistické justice oficiálně vězněm.

Prvním působištěm Věry Běhalové při její cestě po komunistických vězeních a lágrech se stalo Hostinné nad Labem, kde byla pracovníě zařazena do útvaru nápravného zařízení Technolen spadajícího pod velitelství pracovního útvaru Texlen. S ohledem na dceřin zdravotní stav⁷⁰ a také proto, aby mohla řádně vykonávat svěřenou práci, požádala v té době Věřina matka Terezie Běhalová státního prokurátora pro Prahu XIV., aby povolil vyjmutí několika položek nezbytně nutného prádla z dceřina propadlého majetku.⁷¹ Žádosti Terezie Běhalové státní prokurátor bez problému vyhověl. Ostatní majetek Věry Běhalové byl na příkaz Krajské prokuratury v Praze svěřen do péče finančního referátu Obvodního národního výboru na Praze VII., kde měla odsouzená poslední bydliště. Místně příslušný referát byl také pověřen přípravou vlastní realizace propadlého majetku, tedy jeho prodejem. Během pobytu v Hostinném nad Labem musela Věra Běhalová odevzdat také poslední cennosti, které jí zůstaly a které měla při sobě,⁷² a odeslat je do Prahy.

V květnu 1953 byla Věra Běhalová přemístěna z Hostinného nad Labem do pracovního útvaru Tuněchody (útvár výkonu vazby Chrudim), odkud byla na konci srpna 1953 odeslána k útvaru nápravných prací do Jičína. Ani tam však nepobyla dlouho a v listopadu 1953 byla převezena do útvaru nápravných zařízení v Mladé Boleslavi.⁷³

Terezie Běhalová, která se nedokázala smířit s dceřiným odsouzením, požádala na počátku roku 1954 Krajský soud v Praze, aby milostí prezidenta republiky prominul či zmírnil dceřin trest. Žádost Terezie Běhalové byla v dubnu 1954 Krajským soudem zamítnuta, neboť tento neshledal žádné okolnosti hodné zvláštního zřetele ke kladnému vyřízení žádosti a tvrdil, že „odsouzená odpykala si jen malou část trestu a z jejího chování vyplývá, že trest po stránce převýchovy dosud u ní nesplnil svůj účel.“⁷⁴ Zároveň ponechal matce naději v tom, že „jestliže však odsouzená v dalším výkonu trestu prokáže, že se chce státi řádnou občankou našeho lidově demokratického státu, nebude pak vyloučená možnost kladného vyřízení případné další žádosti za milost.“⁷⁵

⁷⁰ Ve všeobecném dotazníku sepsaném krátce po příchodu do Hostinného Věra Běhalová uvedla, že trpí oboustranným vykloubením kyčlí, kloubním revmatismem a svalovou ochablostí, špatným krevním oběhem, žaludeční nervózou a celkovou slabostí. NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, osobní dotazník ze dne 14. 2. 1953.

⁷¹ Terezie Běhalová pro dceru požadovala teplé denní a noční ženské prádlo, tepláky s bundou, vlněné podkolenky a ponožky, na míru šité bokovky pro udržování pohyblivých kloubů, podprsenky, ručně šité ortopedické semišové boty, svetr s dlouhými rukávy, vlněný pulovr, teplé vlněné šály na hlavu a krk a vlněné šály s dlouhými rukávy. NA, f. Státní soud Praha, 6 Ts I 84/52, nezpracováno, žádost Terezie Běhalové státnímu prokurátorovi ze dne 1. 12. 1952.

⁷² Jednalo se o prsten z bílého kovu, zlatý žlutý řetízek a šroubovací náušnice s perličkou v celkové hodnotě 2241,60 Kč. ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), zpráva o odeslání cenností z Hostinného na Státní prokuraturu ze dne 10. 5. 1953.

⁷³ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), vyrozumění o propuštění nebo přemístění vězně ze dne 21. 5. 1953, 31. 8. 1953 a 18. 11. 1953.

⁷⁴ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 22. 4. 1954.

⁷⁵ Tamtéž.

Na konci dubna 1954 putovala Věra Běhalová z Mladé Boleslavi do útvaru výkonu vazby v Liberci, kam byla přidělena pro pracovní útvary Minkovice. Jednalo se však pouze o přechodné řešení, neboť již na počátku září téhož roku se Věra Běhalová vrátila zpět do Mladé Boleslavi a odtud byla na počátku března 1955 odeslána do nápravně pracovního tábora v Želiezovcích u města Levice na Slovensku, kde zůstala až do července 1958.⁷⁶

Před odjezdem dcery na Slovensko požádala Terezie Běhalová opětně Krajský soud v Praze, aby milostí prezidenta republiky prominul zbytek dceřina trestu. V dubnu 1955 se však dočkala opětovného zamítnutí, neboť ani po roce nebyl Krajský soud přesvědčen o tom, že by trest v případě Věry Běhalové splnil svůj výchovný charakter.⁷⁷ Podotkl ale, že „záleží na odsouzené, aby ve výkonu trestu zřetelným způsobem projevila nápravu a připravila si tak příznivé podmínky k případnému řízení ohledně podmíněného propuštění z trestu po odpykání poloviny trestu odnětí svobody, eventuálně k pozdějšímu řízení o žádosti za milost.“⁷⁸

Pobyt ve slovenských Želiezovcích představoval pro Věru Běhalovou skutečnou životní zkoušku. Život na bývalém zemědělském statku, spartánské ubytování v neupravených ovčinech, ale zejména těžká práce na poli, to všechno znamenalo pro nemocnou ženu neřešitelný problém.⁷⁹ Náročnou polní práci za každého počasí zvládala Věra Běhalová pouze díky solidaritě spoluvězenkyň, které za ni i ve vlastním zájmu, aby nebyly společně potrestány, plnily denní pracovní normu. Věře Běhalové se paradoxně ulevilo teprve poté, co na počátku roku 1956 prodělala obrnu, na jejímž základě jí byla vzhledem k ochrnutí a zkrácení nohy změněna zdravotní schopnost z druhého na třetí stupeň, což mimo jiné znamenalo její přerazení na lehčí kancelářskou práci.⁸⁰

Přestože by se dalo očekávat, že se životní podmínky v Želiezovcích podepíší na charakterových vlastnostech odsouzené, po celou dobu jejího pobytu na Slovensku se tomu tak nestalo. Věra Běhalová se odmítla před komunistickým režimem pokořit, striktně se držela svých životních zásad a odmítla z nich slevit. V posudku zpracovaném vedením tábora v březnu 1958 z důvodu další žádosti o prezidentskou milost stojí, že její chování v táboře je možné charakterizovat jako neuspokojivé. „Jej povaha až příliš ulizna voči predstaveným v priamich pohovorech je neuprimna ba možno povedat jako visvita z jej fanatiského nabožen-ského založenia, že sa niekedy citi biť urazená, keď jej je umožněne presvedčiť

⁷⁶ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), vyrozumění o propuštění nebo přemístění vězně ze dne 30. 4. 1954, 8. 9. 1954 a 3. 3. 1955.

⁷⁷ Krajský soud měl k dispozici posudek náčelníka mladoboleslavské věznice, který v něm píše, že Běhalová „je povahy sobecké, rozmazlená...špatně chápe socialistické vězeňství a myslí, že je jí ubližováno, což projevuje velmi opatrně-skrytě. ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. 4. 1955 a NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, posudek ze dne 22. 9. 1954.

⁷⁸ ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.). ABS, spis V691 MV (Bárta a spol.), usnesení Krajského soudu v Praze ze dne 20. 4. 1955.

⁷⁹ Více o pobytu v Želiezovcích na Slovensku např. ŠIMKOVÁ, Dagmar. Byly jsme tam taky, Praha 2015.

⁸⁰ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, posudek na udělení milosti ze dne 19. 3. 1958 a Rozhovor Kamila Rodana s Jitkou Malíkovou, spoluvězeňkyní a přítelkyní Věry Běhalové, Praha 14. 4. 2016.

sa v jej nespravných názoroch. Povahy je zátvrdlivej a vyhľadava spoločnosť medzi spolu odsudenými u ktorých výkon trestu hlavne po stránke morálnej neplní v dostatočnej miere prevýchovný účel. V predošlom utvare bola try krat kazenský trestaná a to za utajovanie preizivok na predstavených a poškodenie inventarných veci.“⁸¹ Pretože si prý odsouzená byla vědoma rozsahu své trestné činnosti, k trestu jako takovému se stavěla záporně. Autor posudku se proto domníval, že má v případě Běhalové co dočinění s osobou, u které je pro převýchovu nutná delší doba, především pak proto, aby byla záruka, že stejný trestný čin nespáchá znovu. Udělení milosti rozhodně nedoporučil a trval na odpykání celého trestu.⁸²

Věra Běhalová nebyla propuštěna při žádosti o podmíněčné propuštění v létě 1955, ani při amnestiích prezidenta republiky 8. května 1955 a 1. prosince 1957, ani při dalších příležitostech.⁸³ V červenci 1958 byla převezena do ženské věznice v Pardubicích, kde byla zaměstnána jako účetní v pracovním provozu podniku Tesla.⁸⁴ K době pardubického pobytu Věry Běhalové se váže také jedna příhoda, dokazující, že si vězenkyně zachovala kromě vzpurné povahy také humor. Dokazuje to především hlášení ke kázeňskému řízení, řešenému s odsouzenou v listopadu 1958. „Jmenovaná přišla na pracoviště, bavila se s odsouzenou Kloubkovou. Když jsem se tázal, co tam dělá, kdo ji sem pustil, řekla pan velitel na Václaváku. Chtěl jsem vědět který, cestou se přiznala, že lhala.“⁸⁵ Za svou prostotořekost a lhaní byla Věra Běhalová odsouzená k měsíčnímu odnětí vězeňských výhod v podobě vycházek, návštěv apod.⁸⁶

Vrata pardubické věznice se za Věrou Běhalovou zavřela 14. února 1959. V den svého propuštění musela podepsat prohlášení, že o svém trestu zachová naprostou mlčenlivost, protože se jednalo o státní tajemství, za jehož vyžrazení hrozil bývalému vězni opětovný trest.⁸⁷

Po propuštění z vězení se Věra Běhalová ocitla absolutně bez prostředků. Veškerý majetek, který před svým zatčením vlastnila, propadl po vynesení rozsudku státu⁸⁸

⁸¹ Trestaná byla Věra Běhalová za rozbití jídelní kameninové misky, narušování klidu a zatajování přezdivek příslušníků ministerstva vnitra. Cena rozbité misky jí byla stržena z konta, za ostatní přečiny jí byly zaraženy tradiční výhody vězně. NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, hlášení ke kázeňskému řízení ze dne 20. 4. 1954, určení ke kázeňskému řízení ze dne 12. 12. 1953 /doslovný přepis/.

⁸² NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, posudek na udělení milosti ze dne 19. 3. 1958.

⁸³ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, posudek na odsouzeného z důvodu podmíněčného propuštění ze dne 4. 8. 1955, rozhodnutí o amnestii ze dne 8. 5. 1955 a 1. 12. 1957.

⁸⁴ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, přemístění, zaměstnání ve věznici a NTP, přebal osobního spisu.

⁸⁵ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, hlášení ke kázeňskému řízení ze dne 17. 11. 1958.

⁸⁶ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, hlášení ke kázeňskému řízení ze dne 17. 11. 1958.

⁸⁷ NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, prohlášení ze dne 14. 2. 1959.

⁸⁸ Podle zprávy finančního odboru rady Obvodního národního výboru v Praze 7 z 8. listopadu 1955 činila čistá hodnota majetku Věry Běhalové ve staré měně 25 253,60 Kčs (tzv. prodej

a peníze, které si ve vězení vydělala, odešly formou srážek na umoření nákladů spojených s její vazbou a vězením.⁸⁹

Bezprostředně po propuštění odešla do rodného Prostějova, kde se ubytovala u rodičů. Díky neutěšenému zdravotnímu stavu však byla nucena strávit ihned po návratu čtyři měsíce v nemocničním ošetření a pobírala pouze nemocenské dávky ve výši 200 korun. Prostředí maloměstského Prostějova, které Věře Běhalové neposkytovalo po návratu do běžného života dostatek potřebné anonymity, jí však brzy přinutilo vrátit se zpět do hlavního města. Od ledna 1960 pobírala Věra Běhalová sociální podporu, neměla téměř žádné ošacení ani bytové zařízení. Poté, co se jí podařilo vyměnit práci výtahářky v Bílé labuti za práci pomocné dělnice v lidovém družstvu invalidů Drutěva na Praze I., požádala o prominutí nedoplatku 1 900 korun váznoucího z doby jejího zatčení a vazby. Vzhledem k tomu, že se vedení Drutěvy vyjádřilo v její prospěch a soudu napsalo, že Věra Běhalová „vykonává svěřené práce s naprostou pečlivostí a svědomitostí, ráda pomáhá ostatním pracovníkům bez ohledu na pracovní dobu a svým pracovním elánem přispívá k úspěchu celého pracovního kolektivu a je schopná zastupovat i korespondentky, pokladní apod.“⁹⁰ jí byl nedoplatek rozhodnutím krajského soudu v Praze z května 1961 prominut.

Ve druhé polovině 60. let se Věře Běhalové podařilo díky znalostem a eminentnímu zájmu o výtvarné umění navázat spolupráci s galeriemi a muzei plzeňského kraje.⁹¹ S nadšením a elánem bádala na dokumentaci interiérů vil předního architekta Adolfa Loose v Plzni a na dalších projektech.

V létě 1969 využila nabídky rodinného známého a na jeho vyzvání odjela do Vídně, kde se přihlásila na tamní univerzitu ke studiu dějin umění. Nedostatek

svršků vynesl 20 552 Kčs, prodej knih 3 300 Kčs, předměty-šperky zaslané z Hostinného vynesly 2 241,60 Kčs), v nové měně pak pouhých 168,46 Kčs. Majetek odsouzené tvořilo podle příloženého seznamu zařízení bytu a příslušenství (např. třídílná dubová skříň, kulatý stůl, gauč, regál na knihy, stůl na květiny, lampa, elektrický vařič, žehlička a kuchyňské nádobí), oblečení a doplňky (kabelky, kabáty, kostýmky, sukně, halenky a prádlo) a nezbytné knihy (převážnou většinu tvořily knihy náboženského, historického a uměleckého charakteru. NA, f. Státní soud Praha, 6 Ts I 84/52, výkaz realizace majetku ze dne 8. 11. 1955 a soupis zajištěných svršků a knih, nedatováno.

⁸⁹ Usnesením Krajské prokuratury v Praze ze dne 15. září 1953 měla Věra Běhalová uhradit státu částku 3 292,04 Kč (vyčíslené náklady tvořily tři položky: 1/náklady trestního řízení, zahrnující odměnu soudcům z lidu, znalečného a poštovního v celkové výši 40,04 Kč, 2/náklady vyšetřovací vazby 3 156 Kč a 3/náklady trestní vazby 96 Kčs. Do června 1957 se odsouzené podařilo uhradit pouze 250 korun, zbylá částka 3 042,04 Kč jí byla pravidelně srážena ze mzdy. V říjnu 1954 musela Věra Běhalová uhradit také částku 157,19 Kč. Komunálnímu podniku – bytovému podniku hlavního města Prahy za neuhrazený otop spotřebovaný během zimní sezóny 1951/1952. NA, f. Státní soud Praha, 6 Ts I 84/52, usnesení o náhradě ze dne 15. 9. 1953, NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, doklad o vymáhání pohledávky ze dne 31. 5. 1957 a NA, f. Správa Sboru nápravné výchovy, osobní vězeňský spis Věra Běhalová, nezpracováno, vyčíslení škod komunálního podniku ze dne 25. 10. 1954.

⁹⁰ NA, f. Státní soud Praha, 6 Ts I 84/52, zpráva Krajského soudu v Praze ze dne 21. 12. 1960.

⁹¹ V 60. letech pracovala Věra Běhalová jako pracovnice Galerie výtvarného umění v Chebu a na Památkovém úřadu v Plzni. In Kolektiv autorů. Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha 2016, sv. 1, s. 81–82.

finančních prostředků na úhradu školného a tlak normalizátorů ji však v říjnu 1969 přinutily vrátit se zpět do republiky. Neutěšené poměry na domácí scéně a touha studovat však byly silnější. Den po vynuceném návratu domů se 20. října 1969 rozhodla odejít z rodné vlasti a žít trvale v cizině.⁹² V Rakousku se okamžitě po svém příjezdu přihlásila ke studiu dějin umění a archeologie na vídeňské univerzitě. Studium ukončila v květnu 1974 odbornou zkouškou a obhajobou práce o vile Karma architekta Adolfa Loose,⁹³ na jejichž základě byla na počátku prosince 1974 promována doktorkou filozofie.⁹⁴

Po celou dobu svého pobytu za hranicemi Československa Věra Běhalová pomáhala nezištně českým studentům a vědcům, které ochotně ubytovávala a provázela je po uměleckých památkách Rakouska a Itálie. Díky své houževnatosti se historička umění Věra Běhalová prosadila v oboru⁹⁵ a roku 1981 vydala úspěšnou knihu o secesním nábytku.⁹⁶ Jako neúnavná organizátorka na kulturním poli se stala v roce 1978 společně s Ivanem Binarem, Vilémem Hejlem, Luborem Karlíkem a Jiřím Skolkou spoluzakladatelkou a dlouholetou předsedkyní rakouské (vídeňské) pobočky americké (washingtonské) Společnosti pro vědu a umění (SVU), jejímž úkolem bylo vedle sdružování českých a slovenských emigrantů pořádat přednášky, hudební a společenské večery a další kulturně-osvětové akce.⁹⁷

V prosinci 1990 byla Věra Běhalová zproštěna všech obvinění a plně rehabilitována. Podílela se na řadě výstavních projektů v českých zemích, např. na Plečnikovské výstavě na Pražském Hradě. Její přání vrátit se zpět do České republiky zůstalo vzhledem k porevolučním poměrům a také díky povaze Věry Běhalové, která se nedokázala odpoutat od svého bytu v rakouském hlavním městě, nesplněno. Život Věry Běhalové se uzavřel na počátku ledna 2010 ve Vídni. Pohřbena je v rodinném hrobě na hřbitově v rodném Prostějově.

Životní příběh Věry Běhalové je jen jedním z mnoha příběhů lidí, kteří díky svému přesvědčení zažili přímou perzekuci komunistického režimu. Lidí, kteří se stali obětmi bezpráví první poloviny 50. let a osudových chyb tehdejších mocipánů. Její příběh je jen jedním z kamínek mozaiky, která nám svým výsledným obrazem nastavuje zrcadlo jednoho z nejexponovanějších období našich dějin.

⁹² ABS, evidenční karta emigrace – Věra Běhalová, 1969.

⁹³ http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?vid=UWI&docId=UWI_aleph_acc000595616&fn=permalink.

⁹⁴ Lubomír Slavíček: Za PhDr. Věrou Běhalovou (31.7.1922 Prostějov–6.1.2010 Vídeň). In: Bulletin Umělecko-historické společnosti v českých zemích 1/2010, s. 19–20.

⁹⁵ Věra Běhalová je autorkou řady odborných článků z tematiky dějin výtvarného umění (podrobný výčet In Kolektiv autorů. Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha 2016, sv. 1, s. 82) a držitelkou studijních stipendií (např. 1972–1976 pracovní stipendium Nadace Fritze Thyssena v Kolíně nad Rýnem).

⁹⁶ BEHAL Vera J. Möbel des Jugendstils. Sammlung des Österreichischen Museums für angewandte Kunst, Wien 1981.

⁹⁷ BĚHALOVÁ, Věra. Společnost pro vědy a umění (SVU). In Die Wiener Tschechen 1945–2005 (Zur Geschichte einer Volksgruppe)–Viedeňští Češi 1945–2005 (K dějinám národnostní menšiny), Wien/Vídeň 2006, Band/svazek I., s. 364–366 (předsedkyní společnosti byla Věra Běhalová do ledna 1989, kdy bylo zvoleno nové vedení, společnost ukončila činnost v roce 1990).

Zoznam prameňov a literatúry:

Archivy:

Archiv bezpečnostních složek: Osobní spis státně-bezpečnostního vyšetřování proti Věře Běhalové.

Archiv Univerzity Karlovy: Katalogy posluchačů FF UK, letní semestr 1945–zimní semestr 1948–1949.

Národní archiv: fondy: Správa Sboru nápravné výchovy: Osobní spis Vacková Růžena; Generální prokuratura Praha; Státní soud Praha.

Státní okresní archiv Prostějov: fond Dívčí reálné gymnázium Prostějov 1919–1949.

Monografie a sborníky:

BEHAL, Vera J. Möbel des Jugendstils. Sammlung des Österreichischen Museums für angewandte Kunst, Wien 1981.

BĚHALOVÁ, Věra. Společnost pro vědy a umění (SVU). In Die Wiener Tschechen 1945–2005 (Zur Geschichte einer Volksgruppe)–Vídeňští Češi 1945–2005 (K dějinám národnostní menšiny), Wien/Vídeň 2006, Band/svazek I., s. 364–366.

BLÁHOVÁ, Anna – BLÁŽEK, Lukáš – BOŠTÍK, Martin – STARÁ Tereza. Jménem republiky. Osm případů zvučle komunistické justice. Praha 2005.

KAPLAN, Karel. Československo v letech 1945–1948. 2. část, Praha 1991.

KAPLAN, Karel. Pět kapitol o únoru. Praha 1997.

KOCIÁN, Jiří – DEVÁTÁ, Markéta (ed.) 1948 : únor 1948 v Československu: nástup komunistické totality a proměny společnosti. Praha 2011.

Kolektiv autorů. Slovník historiků umění, výtvarných kritiků, teoretiků a publicistů v českých zemích a jejich spolupracovníků z příbuzných oborů. Praha 2016, sv. 1.

KŘÍŽKOVÁ, Marie Rút. Žít jako znamení: Rozhovory s Josefem Zvěřinou. Praha 1995.

KÝR, Aleš. Způsoby zacházení s vězni v ČSR v letech 1945–1955. Opava 2002.

MÁDR, Oto. V západech za Boží věc. Praha 2007.

NOVOTNÝ, Vojtěch. Odvaha být církví. Josef Zvěřina v letech 1913–1967. Praha 2013.

RÁZEK, Adolf. Scénář církevních procesů. In Kolektiv autorů. Církevní procesy padesátých let. Praha 2002, s. 85–87.

SUROSZ, Mariusz. Ach, ty Česky! Praha 2017.

ŠIMKOVÁ, Dagmar. Byly jsme tam taky. Praha 2015.

ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Trestankyně: Příběh Růženy Vackové. Praha 2016.

VAŠKO, Václav. Procesy s Katolickou akcí. In: Kolektiv autorů. Církevní procesy padesátých let, Praha 2002, s. 39–41.

VAŠKO, Václav. Dům na skále (1): Církev zkoušená: 1945–začátek 1950. Kostelní Vydří 2004.

VAŠKO, Václav. Dům na skále (2): Církev bojující: 1950–květen 1960. Kostelní Vydří 2007.

VAŠKO, Václav. Dům na skále (3): Církev vězněná: 1950–1960. Kostelní Vydří 2008.

Internetové zdroje:

<http://www.ustrcr.cz/cs/zela-a-spol>.

<https://www.ustrcr.cz/uvod/skupina-vyzkumu/mandl-antonin-27-3-1917/>.

<http://www.ustrcr.cz/cs/madr-oto-15-2-1917>

http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_01.htm

http://search.obvsg.at/primo_library/libweb/action/dlDisplay.do?vid=UWI&docId=UWI_aleph_acc000595616&fn=permalink.

Počet znaků vrátane medzier: 80 014

Počet slov: 11 541